

ȘTIINȚELE SOCIO-UMANISTICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana Spătaru, doctor în sociologie, Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Republicii Moldova

În ultimii ani, în mediul academic și universitar din Republica Moldova se discută tot mai insistent problema referitoare la procesul continuu de distrugere a potențialului științei autohtone, a exodului de inteligență în laboratoarele academice și universitare din alte state mai înstărite decât Republica Moldova, insuficienta finanțare a științei, care, la rândul ei, favorizează plecarea cadrelor științifice și didactice cu înaltă calificare în alte sfere de ocupație. Aceste aspecte ale vieții științifice trezesc îngrijorare într-un șir de publicații, semnate de personalități ce activează în diferite domenii ale științei din republică. Obiectul discuțiilor ce vizează științele socio-umanistice își are specificul său. Gradul înalt de cointeresare suscitată în ultimii ani de științele socio-umanistice se explică prin faptul că în perioada regimului totalitar acestea au avut de suferit mai mult decât celelalte. Deși importante domenii științifice din republică au înregistrat realizări la nivelul științei mondiale, în ciuda ideologiei dominante, de suprimare a libertății creatoare a savantului, a imposibilității de a realiza schimburi de idei științifice, altele nu au reușit să se mențină, ajungându-se până la o deviere considerabilă de la adevărul științific. Libertatea creației științifice în domeniul acestor științe a lipsit timp îndelungat. Cadrele erau supuse unei riguroase selectări ideologice, iar rezultatele muncii cercetătorilor erau strict reglementate pe criterii partinice. Revigorarea științelor socio-umanistice, încadrarea acestora în procesul de instituire a unui stat post-industrial, care

urmează să se afirme pe arena internațională ca stat independent și suveran depinde, în mod direct, de resursele de cadre și de o politică statală bine centrată pe problemele științei. Schimbările cauzate de tranziție se răsfrâng în mod special asupra mediului științific, provocând deosebite perturbări în activitatea intelectuală, în structura cadrelor, în mecanismele și legile acestui domeniu al vieții sociale.

Republica Moldova alocă anual în limitele a 0,1-0,2% din Produsul Intern Brut pentru necesitățile științei. Cunoaștem din experiența țărilor cu tehnologii avansate că alocațiile pentru știință nu trebuie să fie mai mici de 2% din P.I.B. Spre exemplu, în Israel alocațiile pentru cercetarea științifică constituie 3,5% din P.I.B., în Japonia – 3,05%, în S.U.A. - 2,75% (conform Buletinului informativ al C.S.A., nr.4, 1997). Incapacitatea statului de a investi în știință afectează continuitatea activității în multe domenii științifice, cu implicații asupra dezvoltării școlilor științifice și a elitei științifice autohtone, dereglându-se astfel nu numai mecanismul de efectuare a cercetărilor științifice, ci și procesul de formare a cadrelor.

Schimbarea relațiilor socio-economice și politice, degradarea climatului moral, reevaluarea valorilor ideologice și culturale impun necesitatea studierii minuțioase a procesului de constituire și evoluție a științelor socio-umanistice, revitalizării potențialului științific uman, evidențierea locului lor în sistemul științific, măsurarea și prognozarea rolului lor în societate.

Din aceste considerente se simte necesitatea studierii sociologice a unor aspecte specifice ale evoluției științelor socio-umanistice în Republica Moldova. La baza acestei analize au stat datele Departamentului de Statistică, arhiva și bazele de date ale Comisiei Superioare de Atestare (C.S.A.) a Republicii Moldova despre conferirea și confirmarea titlurilor

științifice de doctor și doctor habilitat, de cercetător științific superior și a celor didactice, de profesor și conferențiar universitar, toate acestea reprezentând un veritabil indicator al stării de lucru în domeniul științelor socio-umanistice.

În momentul de față, în conformitate cu Nomenclatorul de specialități în vigoare, la categoria științelor socio-umanistice sunt cuprinse următoarele domenii la care se conferă titluri științifice: economie, filologie, istorie, filosofie, sociologie, drept, pedagogie, psihologie și științe politice. Dinamica evoluției și constituirii științelor socio-umanistice, perspectivele acestora în Republica Moldova vor constitui obiectul de studiu al prezentei cercetări.

Comisia Superioară de Atestare a Republicii Moldova, instituită prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.76 din 25 martie 1992, activează pe lângă Guvernul Republicii Moldova ca organ de stat, abilitat să evalueze valoarea, originalitatea lucrărilor și să stabilească modul de conferire și confirmare a titlurilor științifice și științifico-didactice. Sub egida C.S.A., în republică activează 57 de consilii științifice specializate cu dreptul de organizare a susținerii tezelor de doctor și doctor habilitat în 136 de specialități. Dintre acestea, 18 consilii conferă titluri de doctor în 41 de specialități și de doctor habilitat în 19 specialități din domeniul științelor socio-umanistice. Actualmente, cinci consilii activează pe lângă instituțiile științifice ale Academiei de Științe a Moldovei, patru pe lângă Universitatea de Stat a Moldovei, iar celelalte în cadrul altor instituții de învățământ superior și de cercetare științifică. Activitatea consiliilor științifice specializate este coordonată de către Comisia Superioară de Atestare a Republicii Moldova. Modul de funcționare, procedura de susținere publică a tezelor de doctorat, de perfectare

și examinare a dosarelor candidaților la titlurile științifice și științifico-didactice sunt reglementate de un șir de acte normative și regulamente. Pe lângă C.S.A. a Republicii Moldova funcționează 9 consilii de experți, abilitați să efectueze expertiza lucrărilor științifice. În ultimii trei ani, Prezidiul C.S.A. a Republicii Moldova examinează în jurul a 320-330 de dosare de atestare și ia deciziile respective de conferire a titlurilor științifice și științifico-didactice.

Deși în ultimii ani s-au ridicat considerabil cerințele atât pentru persoanele candidate la titluri științifice și științifico-didactice, cât și pentru instituțiile disponibile să instituie consilii științifice specializate se remarcă o continuă creștere a numărului celor interesați. În Republica Moldova se respectă sistemul ierarhic al titlurilor științifice. Tradițional există două trepte: prima – doctor și a doua, superioară – doctor habilitat. Atât tezele de doctor, cât și cele de doctor habilitat trebuie să reprezinte lucrări științifice de valoare, să includă rezultate științifice noi, conținutul lucrării trebuind să fie reflectat în lucrări științifice publicate. Tezele de doctor habilitat, spre deosebire de cele de doctor, trebuie să conțină importante rezultate teoretice și aplicative, să deschidă noi direcții de investigare, să implice rezolvări originale, principial noi pentru știință și practică. Rezultatele acestor categorii de lucrări trebuie să fie publicate în reviste de specialitate din Republica Moldova și din alte țări.

Apelând la analiza cantitativă a datelor referitoare la numărul de persoane confirmate de C.S.A. pentru titlurile științifice și științifico-didactice, constatăm din anul 1996 o dinamică stabilă în creșterea numărului de specialiști înalt calificați în domeniul științelor socio-umanistice. Cercetând corelația indicilor pentru anii 1993-1999, rezultă că numărul de dosare examinate în secția respectivă a

C.S.A. se triplează în raport cu celelalte secții, care coordonează științele fizico-matematice, agrare, chimice, biologice. Se evidențiază, îndeosebi, ascensiunea specialiștilor care au obținut titlul de doctor în știință. Dacă adăugăm numărului de persoane care-și susțin anual doctoratul în consiliile științifice specializate din Republica Moldova și pe cel al deținătorilor de diplome de doctor obținute în alte state, constatăm tendința continuă de creștere. Există opinii contradictorii referitoare la această creștere a numărului persoanelor deținătoare de diplomă de doctor în știință: de la cele încurajatoare până la cele denigratoare. Aici se naște întrebarea firească: este un fenomen normal sau anormal acest flux presant de doctorate în domeniul științelor socio-umanistice în Republica Moldova? Geneza unei asemenea stări rezultă din situația socio-economică instabilă a republicii. Individul social, ale cărui limite de vârstă variază între 25 și 35 de ani, cu un nivel de instruire destul de temeinic, obținut în perioada ex-sovietică, s-a pomenit într-un mediu unde întreaga ierarhie de valori s-a distrus fără a fi pregătită alta nouă. Acest vid creat în viața spirituală a unui segment social, aflat la vârsta celui mai înalt potențial intelectual și productiv, pune individul în situația de a-și găsi calea cea mai eficientă pentru a-și asigura nevoile de securitate într-o societate nesigură și instabilă.

Dar, fluxul presant de doctorate se explică și prin lărgirea rețelei de instruire postuniversitară prin magistrat și doctorat, prin instituirea sistemului autohton de consilii științifice specializate, prin stimularea persoanelor care dețin titlul de doctor pentru a fi promovate și, în consecință, limitarea posibilității de a-și face studiile postuniversitare în străinătate. Anual se echivalează de către C.S.A. a Republicii Moldova aproximativ 20 de diplome obținute în alte state în domeniul

științelor socio-umanistice, între care se remarcă ponderea doctoratelor susținute la universitățile din București, Cluj-Napoca și Iași (România). Dacă până la constituirea sistemului autohton de susținere a doctoratelor cea mai parte a tezelor era susținută în centrele științifice din Moscova, Sankt-Petersburg, Kiev și Minsk, astăzi ne confruntăm cu o altă realitate. Majoritatea doctoratelor se susțin în România, remarcându-se tendința tinerilor de a-și face studiile în centrele universitare din această țară.

Tendința noastră de a ne integra în Europa trebuie să se manifeste nu numai prin cersirea de credite internaționale de către politicieni, ci mai cu seamă prin promovarea și valorificarea capitalului uman autohton, orientând tinerii spre centrele universitare europene. Unica sursă sigură de revigorare a economiei este materia cenușie, care, din cauza unei politici incompetente, este risipită cu atâta iresponsabilitate la muncile negre din Europa.

Un alt aspect al acestei probleme este că în consiliile științifice specializate din Republica Moldova se susțin doctorate de către cetățenii străini. Numai pe parcursul anului 1999 au fost confirmate de către C.S.A. titlurile de doctor în științe socio-umanistice a trei cetățeni din Germania, iar din 1992 până la începutul anului 2000 în științele socio-umanistice și-au luat doctoratul 34 de cetățeni străini. Dintre aceștia, 15 sunt cetățeni ai României, majoritatea dintre ei (10) susținându-și doctoratul în științe pedagogice, la specialitatea Teoria și metodică educației fizice, antrenamentului sportiv și culturii fizice de recuperare.

Acest lucru denotă integrarea științelor socio-umanistice din Republica Moldova în fluxul internațional informațional. Am vrea să vedem aceeași disponibilitate a țărilor occidentale de a încadra la doctorat cetățeni din Republica Moldova.

Paralel cu aspectul cantitativ al problemei se pune și cel al calității. Examinând originalitatea tezelor de doctorat, cu rare excepții pot fi remarcate lucrări științifice de autentică valoare, contribuții esențiale într-un domeniu sau altul. Evident, a cere descoperiri esențiale în știință de la începători este prematur. Însă, pătrunderea în știință a impostorilor conduce inevitabil la scăderea valorilor etice ale științei, la diminuarea locului și rolului savantului în societate, la devalorizarea diplomei de doctor în știință. Nu trebuie nicidecum să ne sperie acest flux de doctorate. Dimpotrivă, este îmbucurătoare această tendință atunci când este sesizabilă dorința candidatului de a deveni o personalitate și un specialist în domeniu, în pofida sărăciei și a crizelor de tot soiul. Trezește îngrijorare lucrarea științifică coborâtă până la compilații lipsite de originalitate și plagiat "camuflat", fiind aprobată de catedre universitare sau consilii științifice, apreciată pozitiv de către referenții oficiali și instituția de profil, susținută în mod public în fața unor consilii autorizate.

Există un adevăr - slujitori ai cărora devenim cu toții atunci când ne decidem să activăm în domeniul științei – adevărul științific. Încercarea de a face un compromis cu tine însuși conduce inevitabil spre eșec, îndeosebi în domeniul științei. Generația mai în vârstă, a cărei menire este de a asigura continuitatea în știință, poartă toată responsabilitatea pentru calitatea cadrelor științifice, pentru temeinicia viitorului statului Moldova.

Supunând analizei corelația indicilor din domeniul științelor socio-umanistice pot fi trase concluzii destul de interesante. Între 1990 și 1995 s-a observat o diminuare cantitativă a contingentului de doctori și doctori habilitați, concluzie reieșită pe baza eliberării actelor de înaltă calitate științifică și didactico-științifică de către C.S.A. a ex-U.R.S.S. În această perioadă se remarcă o diminuare considerabilă a

concursului de înmatriculare la învățământul prin doctorat.

Scăderea interesului tinerilor pentru știință, scăderea încrederii acestora în adevărul și forța științei au coincis cu perioada destrămării fostei Uniuni Sovietice și începutul reformelor radicale. Însă, după 1995 se înregistrează o revigorare în domeniu. S-a ridicat considerabil nivelul de exigență la admitere și dorința tinerilor de a face studii la facultățile socio-umanistice, îndeosebi la cele care oferă un spectru larg de specialități în economie și drept, ulterior înregistrându-se și o creștere a numărului de teze susținute în aceste domenii.

Analiza datelor empirice și statistice pentru perioada 1993-1999 denotă și o altă tendință, respectiv ridicarea prestigiului prin titluri științifice la reprezentanții unor domenii speciale, cum ar fi: lucrătorii puterii statale, angajații ambasadelor acreditate în Republica Moldova, a celor din cercurile de bussines și a cetățenilor străini care coordonează activitatea diferitelor instituții, fonduri și companii internaționale. Această tendință s-a profilat pe parcursul anilor, accentuându-se în ultima perioadă la următoarele specialități: științe politice, drept, economie.

În condițiile unei normale și eficiente evoluții a științei într-un spațiu social există o anumită corelație între caracterul organizatoric și comportamental în dinamica potențialului de cadre. La acest capitol, în Republica Moldova se înregistrează o lipsă de concordanță, posibil chiar și anumite contradicții, prin faptul că finanțarea investigațiilor științifice și bunăstarea materială a lucrătorilor încadrați în domeniile socio-umanistice se află astăzi într-o situație catastrofală. În pofida acestui fapt, actualmente crește numărul persoanelor (chiar din mediile ce nu au tangență directă cu activitatea științifică) gata de a efectua investigații științifice, de a-și

ridica calificarea, de a se recalifica în acest domeniu, de a elabora o teză și de a obține diploma de doctor în știință (tabelele 1-3).

Tabelul 1: *Dinamica specialiștilor confirmați de C.S.A. a Republicii Moldova, în perioada 1993-1999*

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Doctor habilitat	9	36	23	17	23	32	28
Doctor	78	112	101	89	134	161	158
Profesor universitar	26	37	38	20	17	23	26
Conferențiar(Docent)	163	96	81	81	72	100	76
Cercetător științific superior	8	37	52	60	44	45	39
Echivalări	7	434	46	32	39	40	35
Total C.S.A	288	752	341	299	329	401	362

Tabelul 2: *Dinamica specialiștilor din domeniul științelor socio-umanistice confirmați de C.S.A. a Republicii Moldova, în perioada 1993-1999*

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Doctor habilitat	-	5	4	7	6	8	8
Doctor	10	19	26	33	51	72	81
Profesor universitar	5	12	10	7	9	7	15
Conferențiar	48	42	44	41	38	51	36
Cercetător științific superior	1	4	10	10	8	9	15
Echivalări	-	165	17	16	20	20	20
Total secția științe socio-umanistice	64	247	111	114	132	168	175

Tabelul 3: Numărul de doctori în știință confirmați de C.S.A. a Republicii Moldova, în domeniile științelor socio-umanistice (1993-1999)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Total
Economie	6	5	11	9	14	23	26	94
Pedagogie	-	5	1	4	10	11	19	50
Istorie	2	1	3	1	5	12	5	29
Filologie	-	1	3	7	7	4	8	30
Filosofie	1	4	4	1	4	1	-	15
Sociologie	-	-	1	2	1	1	2	7
Psihologie	-	-	1	1	6	3	2	13
Șt.politice	-	-	2	1	2	3	7	15
St.artelor	1	3	-	3	1	5	2	15
Drept	-	-	-	3	1	9	10	23
Total	10	19	26	32	51	72	81	291